

6. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. / С. Д. Максименко. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

7. Мар'яненко Л. В. Теоретичний аналіз пізнавальної активності школярів / Л. В. Мар'яненко // Наукові записки ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. – К. : Міленіум, 2006. – Вип. 25. – С. 298 – 319.

8. Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки і психології : навч. посіб. [для викладачів, аспірантів та студ. пед. навч. закл.] / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – 216 с.

9. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.

РЕЗЮМЕ

В. І. Лобанова. Особенности познавательной сферы студентов-первокурсников педагогического вуза.

В статье рассматривается проблема особенностей познавательной сферы студентов-первокурсников, оценки развития их познавательных свойств. Представлены результаты диагностики зрительной и слуховой памяти, внимания, мышления студентов первого курса и выдвинута гипотеза о возможности прогнозирования успеваемости их учебной деятельности по показателям особенностей познавательной сферы.

Ключевые слова: познавательная сфера, познавательные свойства, успеваемость учебы, особенности мышления, объем внимания, объем памяти.

SUMMARY

V. Lobanova. The cognitive activity of first graduated students in pedagogical institutes.

In the article the problem of features cognitive sphere of students-freshmen, estimation development of them is examined cognitive properties. The results of diagnostics visual and auditory memory, attention, thought of students of the first course are presented and a hypothesis is pulled out about possibility of prognostication progress them educational activity on the indexes of features cognitive sphere.

Keywords: cognitive sphere, cognitive properties, progress of studies, feature of thought, volume of attention, volume of memory.

УДК:614.2-612.663.5

С. В. Лукашук-Федик

Тернопільський національний
економічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСТАТЕВИХ ВІДНОСИН У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті на основі наукових праць та літературних джерел дана характеристика впливу пропаганди здорового способу життя та культури поведінки на репродуктивну поведінку молоді. Зроблено висновки щодо викладання дисципліни «Проблеми сексуальної і репродуктивної поведінки молоді» у Тернопільському національному економічному університеті та її впливу на формування культури міжстатевих відносин у студентському середовищі.

Ключові слова: репродуктивне здоров'я, статеве виховання, контрацепція.

Постановка проблеми. Цінність суспільства полягає у цінності життя і здоров'я людини, особливо дітей, як майбутнього нації. Саме вони визначають перспективи її економічного, соціального та духовного розвитку. Ураховуючи, що потенційні анатомо-фізіологічні можливості людини закладаються ще в дитинстві, а формування всіх фізичних і соматичних якостей відбувається у підлітковому та юнацькому віці, причому останній припадає на студентський період, турбота про здоров'я і забезпечення здорового способу життя громадян в Україні повинна стати складником усіх напрямів діяльності держави. Водночас варто зазначити, що здобуття незалежності, демократизація суспільства, перехід до ринкових відносин не лише забезпечили умови для прогресу, але й породили проблеми перехідного періоду, що вплинули на стан здоров'я населення в Україні та створили нові реалії для теоретичного і практичного вирішення питань щодо формування здорового способу життя [2; 4]. Одним із критеріїв свободи та якості життя є сексуальність – категорія людської індивідуальності, що поєднує світогляд та світовідчуття, трансформовані у проявах особистості. Згідно з визначенням З. Фрейда, сексуальність не може сприйматися поза межами особистості, без розуміння її власних переживань [12].

Проте проблеми щодо розвитку інтимних взаємин, кохання, творення подружнього щастя, статевого виховання дітей органічно пов'язані з науковим розумінням соціальної та біологічної природи людської сексуальності, шляхів формування психології чоловіка та жінки. Створене зображення «основного інстинкту», яке часто-густо подається з теле- та відеоекранів, зі шпальт газет та журналів, формує у підростаючого покоління хибне ставлення до сексуальності, а саме як до нижчої сторони міжстатевих відносин, які взагалі не варті уваги освіченої, інтелігентної людини. Плоди такої «педагогіки» пожинаємо вже сьогодні [7; 10–12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Т. Говорун, О. Кікнеджі, В. Кришталь, М. Маркова, Л. Матиціна у своїх працях зосереджують увагу на тому, що, на жаль, ще не відійшли в минуле часи, коли постановка проблеми про необхідність статевого виховання, сексуального інформування дітей та молоді не викликала б реакцію морального обурення певної категорії людей, які вважають сексуальність лише прерогативою дорослих. Т. Говорун наголошує на тому, що не зважаючи на те, що молодіжна субкультура була і

буде автономною від впливу дорослих, все ж таки особливості як сексуальної, так у подальшому і репродуктивної поведінки залежатимуть від рівня освіченості і виховання. Щоб виховати сексуально здорову людину, необхідно знати, що таке **сексуальне здоров'я** [6].

Поняття «сексуальне здоров'я» людини було сформульовано і прийнято у 1977 р. на спеціальній нараді ВООЗ. «Сексуальне здоров'я – це комплекс соматичних, емоційних і соціальних аспектів сексуального існування людини, що позитивно збагачують особистість, підвищують комунікабельність людини та її здатність до любові, в основі якого лежить право на інформацію у сфері сексуальності та статевої освіти» [5].

Аналіз даних літературних джерел свідчить про те, що сексуальність людини тісно пов'язана з її способом життя і здоров'ям. Так, В. Подольський звертає увагу на те, що збільшення кількості позашлюбних статевих відносин в однієї особи викликає посилення стресових ситуацій [4, 13]. В. Кришталь доводить, що відсутність доброзичливого морально-психологічного клімату в сім'ї та нерегулярне статеве життя призводять до погіршення та різноманітних функціональних розладів системи репродукції людини [7].

У дослідженнях В. Білоголовської, Б. Венцковського, В. Головінова, В. Запорожана, С. Мельникова, О. Ромащенко розкрито роль сексуального здоров'я у формуванні репродуктивної функції людини. При цьому особливо наголошується, що попередження виникнення можливих сексуальних порушень – це вимога сьогодення, яка сприятиме збереженню сексуального й репродуктивного здоров'я, від якого залежить не тільки тривалість життя майбутніх поколінь, але і якість генофонду нащадків, їх розум та інтелект, здатність адаптуватися до умов соціального середовища, що невпинно і калейдоскопічно змінюється [5; 9–10].

Також існує ще одна серйозна проблема серед молодіжного середовища – формування у юнаків і дівчат адекватних установок щодо культури міжстатевих відносин, що ускладнюється пропагандою насилля і розпусти, рекламою сексуальних послуг і приховує «нове» бачення жіночих і чоловічих ролей у суспільстві. О. Сечейко серед психологічних чинників, які формують неадекватну сексуальну поведінку підлітків, виділяє такі: рівень загальної психічної активності, емоційної чутливості, адекватності самооцінки, соціальної зрілості; усвідомлення статево-рольових особливостей, сталість установок; цілі; мотиви; ціннісні орієнтації.

У працях В. Оржеховської зосереджується увага на низькому рівні сексуальної культури молодих людей, що також негативно впливає на стан їх репродуктивного здоров'я. Л. Животовська вказує на те, що лібералізація та надмірна увага до інтимних відносин між чоловіком та жінкою, негативний вплив засобів масової інформації на свідомість підлітків, який полягає у тому, що інстинкт продовження роду ставиться над коханням, зумовлюють у підлітків посилений інтерес до цієї сфери і, як наслідок, випадкові або передчасні сексуальні відносини. Відсутність достатніх знань про засоби контрацепції та профілактику захворювань, що передаються статевим шляхом, призводить не лише до поширення венеричних хвороб, але й до випадків ранньої незапланованої вагітності. Така вагітність здебільшого завершується народженням хворої дитини, яка поповнює ряди інвалідів, а небажана дитина – ряди сиріт [11].

Таким чином, аналіз статистичних даних і різних досліджень свідчить про те, що така неблагополучна ситуація з репродуктивним здоров'ям в Україні значною мірою пов'язана з низьким рівнем сексуальної культури населення, відсутністю знань щодо репродуктивної поведінки, з недосконалістю системи надання відповідної інформації, яка є важливою складовою заходів, щодо поліпшення репродуктивного здоров'я, а також з відсутністю навичок у користуванні такою інформацією [11]. Отже, в умовах соціально-економічного дискомфорту, які ще більше поглиблюють проблеми репродуктивного здоров'я, постала необхідність змінити пріоритети у засобах і шляхах розв'язання проблеми здоров'я.

Мета статті – дослідити соціально-педагогічні передумови формування культури міжстатевих відносин у студентському середовищі.

Організація та методи дослідження. Проведено аналіз нормативно-правової та освітньої бази для формування здорового способу життя підростаючого покоління.

Результати досліджень та їх обговорення. Світова практика доводить, що лише здоровий спосіб життя, надання широкої та достовірної інформації з питань статевих відносин і правильне виховання можуть сприяти розв'язанню означених проблем [3–4; 12]. Тому не випадково останнім часом у державних документах наголошується на формуванні здорового способу життя підростаючого покоління як пріоритетного напрямку у збереженні здоров'я і формуванні репродуктивної культури.

Згідно з ухваленим у 1998 р. міжнародним документом «Політика досягнення здоров'я для всіх у ХХІ столітті», усі держави – члени Євробюро ВООЗ, серед яких і Україна, повинні здійснювати політику щодо формування здорового способу життя населення, особливо молоді, на державному, регіональному та місцевому рівнях за підтримки відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Результатом особливої уваги держави до здоров'я молоді є створення нормативно-правової та освітньої бази для формування здорового способу життя підростаючого покоління. Прийняті й активно впроваджується Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепція Національного виховання, Національна програма «Діти України», Національна програма «Планування сім'ї 1995 – 2000рр.», Національна програма «Репродуктивне здоров'я 2001 – 2005рр.», Національна програма «Репродуктивне здоров'я 2006 – 2015» та інші [1–2; 10–12].

Прерогатива щодо збереження і формування здоров'я підростаючого покоління сьогодні належить системі освіти. Вона повинна формувати ціннісні орієнтації суб'єктів навчально-виховного процесу, серед яких пріоритетним є формування культури здоров'я. У своїх працях В. Оржеховська наголошує на тому, що, з огляду на стан здоров'я підростаючого покоління, сучасний освітній навчально-виховний процес повинен бути: здоров'єзберігаючим, здоров'єзміцнюючим, здоров'єформуючим.

Проблема формування і збереження здоров'я молоді в українському суспільстві висвітлена у працях таких науковців, як: Г. Апанасенко, Е. Булич, С. Волков, М. Гончаренко, С. Кириленко, І. Мурахов, С. Страшко, В. Язловецький та ін. Зміст і методи виховання здорового способу життя підростаючого покоління досліджують: Т. Бойченко, Г. Власюк, О. Гречишкіна, Т. Кириченко, С. Лапаєнко, С. Свириденко, І. Чорнобай, С. Юрочкіна. У працях О. Безпалько, А. Голобородько, І. Іванової, М. Кобринського, С. Кондратюк, В. Кузьменко, В. Оржеховської, І. Петленка розкрито психолого-педагогічні та соціальні аспекти виховання культури здоров'я у підростаючого покоління.

Водночас у доступній нам педагогічній науковій літературі ще достатньо не висвітлені проблеми формування та збереження репродуктивного здоров'я молоді. Сьогодні ця проблема перебуває

переважно на рівні визначення завдань. Тому виникає є необхідність звернутися до інших наукових галузей, що розробляють проблеми репродуктивного здоров'я молоді людини, зокрема медицини та психології, які у своїх напрямках чітко визначили позицію необхідності залучення педагогічних методів впливу на профілактику можливої девіантної поведінки, формування і збереження репродуктивного здоров'я поряд із формуванням і вихованням молоді людини.

Усвідомлення автором важливості вивчення соціально-педагогічних засад та їх ролі у формуванні та збереженні репродуктивного здоров'я студентської молоді в аспекті доцільності структурних змін в освітніх технологіях, узгодження обсягів і структури освітніх програм з реальними потребами населення, запровадження сучасних інноваційних освітніх технологій посприяло розробці та запровадженню навчальної програми «Проблеми сексуальної та репродуктивної поведінки молоді» в освітній процес Тернопільського національного економічного університету.

На кафедрі «Безпеки життєдіяльності людини» Тернопільського національного економічного університету розроблено і з 1999 р. уведено в навчальний процес дисципліну «Проблеми сексуальної і репродуктивної поведінки молоді» (ПСРПМ). Дисципліна ПСРПМ – це практична реалізація «Національної Програми: Планування сім'ї 1995 – 2000» та «Національної Програми: Репродуктивне здоров'я 2001 – 2005»; зорієнтована на загальнолюдські цінності та становить певний логічний взаємозв'язок різних дисциплінарних знань, діапазон яких поглиблюється і розширюється з віком та індивідуальним досвідом. **Науковий зміст дисципліни** – це теоретичні основи сексуальності людини, що сприяють самовизначенню особистості в таких системах: людина – сім'я, людина – репродуктивне здоров'я, людина – культура сексуальної поведінки.

Основна мета дисципліни – це надання можливості студентській молоді вільно та відповідально ухвалювати рішення щодо розв'язання питань, пов'язаних із дітонародженням, вибором раціональних інтервалів між народженням дітей і часом їх народження, мати необхідну інформацію і засоби щодо здійснення цього, наявність доступності до всього спектра безпечних та ефективних методів контрацепції, профілактика захворювань, що передаються статевим шляхом, а також попередження девіантної поведінки. **Завдання дисципліни:**

- формування відповідального ставлення до репродуктивного здоров'я у молоді;
- пропаганда здорового способу життя, цивілізованого планування сім'ї, відповідального батьківства та безпечного материнства;
- проведення наукових досліджень, спрямованих на визначення стану репродуктивного здоров'я, визначення основних факторів його порушень (проведення НПК на базі кафедри, ВНЗ із залученням провідних спеціалістів з питань планування сім'ї та громадських і релігійних організацій, а також творча пошукова робота студентів);
- надання повноцінної інформації відносно сучасних методів контрацепції;
- надання інформації щодо захворювань, які передаються статевим шляхом.

Навчальна стратегія дисципліни базується на поєднанні аудиторної та самостійної навчально-пізнавальної роботи студентів, що здійснюється на денній формі навчання за постійної координації з боку викладача.

За період з вересня 1999 р. по червень 2009 р. дисципліну «Проблеми сексуальної та репродуктивної поведінки молоді» вивчали понад 14 тисяч студентів Тернопільського національного економічного університету. Вказана дисципліна – це перша спроба колективу кафедри «Безпеки життєдіяльності людини» з позиції педагога, лікаря та економіста – розглянути та з'ясувати соціально-психологічні аспекти відносин статі, разом з тим навчити студентську молодь основ збереження репродуктивного здоров'я. Саме тому всі роки основний акцент і всі зусилля були спрямовані на вирішення таких завдань:

- зміна «пасивного» ставлення до особистого здоров'я на «активне», включаючи особисту відповідальність за нього;
- підвищення позитивної самосвідомості, формування мотивації до здорового способу життя;
- надання необхідних знань з питань анатомо-фізіологічних особливостей статі з акцентом на особливості формування та прояви сексуальності людини, профілактику статевих розладів;
- ознайомлення зі шляхами, клінічними проявами та профілактикою захворювань, що передаються статевим шляхом;

- зміна нормативних настанов, зцілення психотравм, трансформація психологічних комплексів, життєвих сценаріїв і програм із негативних на позитивні, життєстверджуючі;
- активна участь у семінарах, проведення тренінгів із запрошенням наркологів, дерматовенерологів, гінекологів, лікарів-інфекціоністів;
- поширення буклетів із безпечної статевої поведінки для студентства під час занять за вказаною тематикою;
- перегляд відеофільмів з питань профілактики соціально небезпечних захворювань з подальшим обговоренням на семінарських і практичних заняттях.

Ураховуючи, що одним із головних завдань державної програми «Репродуктивне здоров'я нації 2006 – 2015» є інформування населення про переваги сучасної контрацепції над абортами та забезпечення доступності засобів контрацепції в аптеках різних форм власності, у 2006 році введено новий розділ під час викладання дисциплін МСОЗ та БЖД – «Основи планування стосунків статі». Програмою передбачено лекційні заняття з питань контрацепції, наслідків переривання вагітності та практичне заняття із розв'язуванням ситуаційних задач за цією тематикою. Разом з тим у процесі викладання проводиться моніторинг рівня знань (анкетування) з означених питань у студентському середовищі. Так, у 2008 – 2009 навчальному році порівняно із 1999 – 2000 н.р. поінформованість студентської молоді щодо питань контрацепції зросла на 70%, кількість переривань вагітності зменшилась на 49%, позбулися шкідливих звичок – 57%. Великим надбанням кафедри можна вважати 100% забезпечення студентів ВНЗ навчально-методичними матеріалами: посібник «Духовність і здоров'я» (авт. В. М. Оржеховська, 2004), посібник «Превентивна педагогіка» (авт. В. М. Оржеховська, 2006), курс лекцій «Соціологія молоді» (авт. М. Ф. Головатий, 2006), посібник з грифом МОН України «Репродуктивна культура особистості» (авт. С. В. Лукашук-Федик, 2004), посібник «Проблеми сексуальної та репродуктивної поведінки молоді» (авт. С. В. Лукашук-Федик, 2007), 12 методичних розробок.

Про актуальність і своєчасність цих дисциплін свідчить позитивний навчальний ефект розділу з питань «Безпеки материнства» у процесі вивчення нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для

студентів заочної форми навчання та введення в навчальний процес ВНЗ «дочірньої» дисципліни «Основи репродуктивної поведінки».

Висновок. Таким чином, науково-практичний алгоритм роботи, спрямований на збереження репродуктивного здоров'я студентської молоді на заняттях з вищевказаної дисципліни викладачами кафедри БЖДЛ, є виправданим і своєчасним та може бути рекомендованим для впровадження в навчально-виховний процес ВНЗ різних форм власності та рівнів акредитації.

Разом з тим що можливості для організації та проведення повноцінної й ефективної здоров'ятворчої освіти з питань статевого виховання молоді необмежені, але єдиною умовою успішності обраного шляху може бути ентузіазм у поєднанні з відданістю, гуманізмом та впевненістю тих людей, які працюють в обраному напрямку.

Перспективи подальших досліджень. У межах розпочатої кафедрою БЖДЛ роботи над збереженням репродуктивного здоров'я молоді передбачається продовження систематичної підготовки і публікації методичних матеріалів щодо надання допомоги молоді для вирішення найактуальніших питань у стосунках статі, попередження захворювань, які передаються статевим шляхом, та навчання бути і сім'янином, і сексуальним партнером, і вихователем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г. Збереження та зміцнення здоров'я населення: стратегія і тактика / Г. Апанасенко // Менеджмент охорони здоров'я в Україні: тези НПК (Національний ун-т «Киево-Могилянська академія»; 13 – 14 лютого 2004 р.) / Упорядн. І. Грига, Т. Семигіна. – К. : Унів. вид-во Пульсари, 2004. – С. 6 – 7.
2. Бобрицька В. І. Нормативно-правові та освітні аспекти формування здорового способу життя молоді в Україні / В. І. Бобрицька // Проблеми освіти. – К., 2003. – Вип. 33. – С. 152 – 160.
3. Буніна Л. М. Формування у молодих сімей навичок усвідомленого батьківства засобами соціально-педагогічної підтримки в Північній Ірландії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Л. М. Буніна. – Луганськ, 2005. – 23 с.
4. Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / О. В. Вакуленко. – К., 2004. – 20 с.
5. Микроэкологические аспекты репродуктивного здоровья женщины и современные подходы к его поддержанию / Б. М. Венцовський, В. А. Товстановская, Д. С. Янковский [та ін.] // Здоровье женщины. – 2002. – № 3(11). – С. 77 – 79.
6. Говорун Т. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінеджі. – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 1999. – 384 с.

7. Оцінка стану сексуального здоров'я жінок / І. І. Горпинченко, О. В. Ромашенко, С. М. Мельников [та ін.] // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2005. – № 1. – С. 89 – 92.
8. Гришаєва І. В. Статеві-специфічні особливості психологічних факторів інфікування ВІЛ/СНІДом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. Наук / І. В. Гришаєва. – К., 1998. – 23 с.
9. Гусак Н. І. Підготовка юнаків-старшокласників до виконання соціальних ролей чоловіка та батька: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. – Луганськ, 2005. – 21 с.
10. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) – К. : Райдуга, 1994. – 64 с.
11. Животовська Л. Кроки Міністерства освіти і науки України на шляху збереження і зміцнення здоров'я молоді / Л. Животовська // Освіта України. – 2006. – № 34. – С. 34 – 36.
12. Жилка Н. Стан репродуктивного здоров'я в Україні / Н. Жилка, Т. Іркіна, В. Стешенко // Медико-демографічний огляд. – К. : МОЗ України, 2001. – 68 с.

РЕЗЮМЕ

С. В. Лукашук-Федык. Социально-педагогические предпосылки формирования культуры межполовых отношений в студенческой среде.

В статье на основе научных трудов и литературных источников дана характеристика влияния пропаганды здорового образа жизни и культуры поведения на репродуктивное поведение молодежи. Делаются выводы относительно преподавания дисциплины «Проблемы сексуального и репродуктивного поведения молодежи» в Тернопольском национальном экономическом университете и ее влияния на формирование репродуктивной культуры в студенческой среде.

Ключевые слова: репродуктивное здоровье, половое воспитание, контрацепция.

SUMMARY

S. Lukazuk-Fedik. Socialpedagogical pre-conditions of forming of culture are between carnal knowledge in student environment.

On the basis of scientific labours and literary sources this description of influence of propaganda of healthy way of life and culture of conduct on the genesial conduct of young people. The questionnaire of students of the Ternopil national economic university is conducted in relation to the question of decision of socialpedagogical aspects of relations of sex and expediency of teaching of discipline of «Problems of sexual and genesial conduct of young people». Drawn conclusion in relation to teaching of discipline and her influence on forming of culture of intersexual relations in a student environment.

Key words: reproductive health, sexual education, contraception.